

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده حقوق
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش: حقوق خصوصی

عنوان:
تحلیل ماهیت و آثار قرارداد آتی

استاد راهنما:
دکتر محمد رضا پیرهادی

استاد مشاور:
دکتر بختیار عباسلو

نگارش:
ابراهیم مرادی

زمستان ۱۳۹۱

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
<u>فصل اول: بازارهای مالی، ابزارهای مالی</u>	
۱۰.....	مبحث اول: بازارهای مالی مرتبط با قرارداد آتی
۱۰.....	گفتار اول: بورس
۱۱.....	بند اول: تاریخچه و جایگاه قانونی بورس
۱۳.....	بند دوم: مزایای بورس
۱۴.....	گفتار دوم: فرابورس
۱۴.....	بند اول: جایگاه قانونی فرابورس
۱۵.....	بند دوم: بازارهای فرابورس
۱۶.....	بند سوم: برخی از مزایای فرابورس
۱۸.....	مبحث دوم: ابزارهای مالی مرتبط با قرارداد آتی
۱۸.....	گفتار اول: بورس کالا
۱۸.....	بند اول: جایگاه قانونی بورس کالا
۲۰.....	بند دوم: مزایای بورس کالا
۲۲.....	گفتار دوم: انواع معاملات قابل انجام در بورس کالا
۲۲.....	بند اول: بخش فیزیکی
۲۳.....	بند دوم: بخش مشتقات

فصل دوم: تعریف، انعقاد و ماهیت حقوقی قرارداد آتی

- ۲۹..... مبحث اول: تعریف و انعقاد قرارداد آتی
- ۲۹..... گفتار اول: تعریف و اقسام قرارداد آتی
- ۲۹..... بند اول: تعریف قرارداد آتی
- ۳۷..... بند دوم: اقسام قرارداد آتی
- ۴۰..... گفتار دوم: انعقاد قرارداد آتی
- ۴۰..... بند اول: قواعد عمومی قراردادهای در قرارداد آتی
- ۵۰..... بند دوم: قواعد اختصاصی حاکم بر قرارداد آتی
- ۵۷..... مبحث دوم: ماهیت حقوقی قرارداد آتی
- ۵۷..... گفتار اول: بررسی اعتبار قرارداد آتی از منظر فقه اسلامی
- ۵۸..... بند اول: ممنوعیت اکل مال به باطل
- ۶۰..... بند دوم: ممنوعیت عزر
- ۶۱..... بند سوم: ممنوعیت قمار
- ۶۲..... بند چهارم: دلایل اعتبار قرارداد آتی
- ۶۵..... گفتار دوم: تحلیل ماهیت قرارداد آتی
- ۶۵..... بند اول: تحلیل ماهیت قرارداد آتی در قالب بیع
- ۶۹..... بند دوم: تحلیل ماهیت قرارداد آتی با صلح
- ۷۱..... بند سوم: تحلیل ماهیت قرارداد آتی با شرط ابتدائی
- ۷۲..... بند چهارم: تحلیل ماهیت با وعده به بیع
- ۷۵..... بند پنجم: تحلیل ماهیت قرارداد آتی با بیع العربون
- ۷۷..... بند ششم: تحلیل ماهیت قرارداد آتی با بیع الاستصناع

بند هفتم: تحلیل ماهیت قرارداد آتی در پرتو اصل حاکمیت اراده..... ۷۹

فصل سوم: تحلیل اوصاف، آثار و خاتمه قرارداد آتی

مبحث اول: تحلیل اوصاف قرارداد آتی..... ۸۴

بند اول: وصف قرارداد آتی از حیث تشریفاتی یا رضای بودن ۸۴

بند دوم: وصف قرارداد آتی از حیث عهدی یا تکمیلی بودن ۸۵

بند سوم: وصف قرارداد آتی از حیث لزوم و جواز..... ۸۷

بند چهارم: وصف قرارداد آتی از حیث الحاقی بودن..... ۸۸

مبحث دوم: تحلیل آثار قرارداد آتی و خاتمه آتی..... ۹۰

گفتار اول: تحلیل آثار حقوقی قرارداد آتی..... ۹۰

بند اول: آثار قرارداد آتی نسبت به طرفین..... ۹۱

بند دوم: تحلیل آثار قرارداد آتی نسبت به قائم مقام طرفین..... ۹۸

بند سوم: تحلیل آثار قرارداد آتی نسبت به سایرین..... ۱۰۱

گفتار دوم: خاتمه قرارداد آتی..... ۱۰۵

بند اول: خاتمه قرارداد آتی با تحویل کالای مورد تعهد..... ۱۰۶

بند دوم: خاتمه قرارداد آتی با تسویه نقدی..... ۱۰۷

بند سوم: خاتمه قرارداد آتی با بستن موقعیت معاملاتی (معامله معکوس)..... ۱۰۷

بند چهارم: دیگر روش های خاتمه قرارداد آتی..... ۱۰۸

بند پنجم: بررسی موارد سقوط تعهدات در قرارداد آتی..... ۱۰۹

نتیجه گیری..... ۱۱۵

منابع..... ۱۱۹

ضمائم

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.

چکیده:

در قرارداد آتی به عنوان قسمی از ابزارهای مالی مشتقه که استاندارد شده، تضمین شده و بورس محور هستند. حجم و کیفیت استاندارد شده ای از یک فراورده یا کالای خاص به قیمت تعیین شده در لحظه انعقاد قرارداد برای تحویل در تاریخ آتی مشخص، در بورس معاملات آتی معامله می شود. این قراردادها با تصویب قانون بازار اوراق بهادار در سال ۱۳۸۴ وارد عرصه قانونگذاری کشور گردید و از سال ۱۳۸۷ در بورس کالای ایران مورد داد و ستد قرار گرفت.

اما در خصوص مشروعیت، ماهیت و آثار این قراردادها در بین صاحب نظران اختلاف دیدگاه وجود داشته که در این کار تحقیقی ضمن بررسی ماهیت قرارداد آتی و مقایسه آن با موارد مشابه موجود با مستقل شناختن این قراردادها در پرتو اصل آزادی اراده و ماده ۱۰ قانون مدنی، این قراردادها را به عنوان عقدی لازم، تشریفاتی و عهدی معرفی کرده به چالش های موجود در زمینه اشکالات شرعی در باب قماری بودن، غرری بودن و کالی به کالی بودن با در نظر گرفتن عدم وجود مولفه های قرارداد قماری، تضمین شده بودن و عدم وجود خطر نکول و وارد نبودن بطلان بیع کالی به کالی نسبت به قرارداد آتی با توجه به ماهیت مستقل قرارداد آتی پاسخ داده. در نهایت آثار حقوقی و سقوط تعهدات در قرارداد آتی مورد بررسی قرار گرفته است که از موارد عمومی سقوط تعهدات ذکر شده در ماده ۲۶۴ قانون مدنی سقوط تعهد با تبدیل تعهد به اعتبار تبدیل مدیون تا حدودی قابل انطباق با سقوط تعهد در قرارداد آتی است.

کلید واژه: قرارداد آتی، مشتقات، آزادی اراده، قمار، غرر، کالی به کالی، سقوط تعهدات

مقدمه

در دهه های اخیر تحولات سریعی در عرصه اقتصاد جهانی حادث گردیده است. روند دائمی و شتابان جهانی شدن اقتصادها لزوم ایفای نقش پویای اقتصاد ایران اسلامی و یافتن جایگاه شایسته آن در این عرصه را مورد توجه قرار داده است. تحرکات اقتصادی از دو بخش فعالیت های مالی و فعالیت های تولیدی متاثر می شود، ارتباط و مراوده تنگاتنگی که بین این دو بخش در فرایندهای مختلف وجود دارد، ساختار اقتصادی هر کشوری را تشکیل می دهد. براساس مبانی نظری و نتایج حاصل از تحقیقات انجام گرفته در زمینه ارتباط بین دو بخش مالی و بخش تولید در اقتصاد، نه تنها فرضیه تاثیر مثبت و معنادار توسعه مالی بر رشد و توسعه اقتصادی تایید می شود. بلکه در رابطه علی متقابل بین این دو بخش تقدم با رشد بازارهای مالی است؛ زیرا این بازارها همانند پلی هستند که سرمایه گذاری و پس انداز را به یک دیگر متصل می کنند. این موضوع در کشورهای در حال توسعه که غالباً نقش دولت در فعالیت های مالی عمده تر است برعکس است به نحوی که در این کشورها در بازار مالی نقش بازارهای پولی ارجح تر از بازارهای سرمایه ای است و همین امر یکی از موانع اصلی توسعه بازار سرمایه در نظام اقتصادی این کشورها می باشد.^۱

در این زمینه اقتصاد ایران در دهه های گذشته به لحاظ عدم تنوع ابزارهای مالی و عدم شفافیت بازارها و ساختارهای نامناسب سازمانی و همچنین فقدان شرایط جدی و سالم از یک فعالیت مالی کارآمد سبب گردیده است تا پیش بینی برای توسعه بازار سرمایه میسر نباشد که همین امر ضرورت تنوع بخشیدن به ابزارها و اوراق مالی رایج در بازار پیش از بیش روشن ساخته است. بحث ضرورت تنوع اسناد و ابزارهای مالی از جمله قراردادهای آتی در ایران

^۱ محمد عباس زادگان، ارزیابی عملکرد صنعت بیمه در بازار سرمایه، فصل نامه بیمه، سال ششم، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۰، ص ۸۶

علاوه بر مشکلات ساختار بازار سرمایه، به مسئله انطباق آن با موازین شرعی و قانونی نیز مربوط می‌شود. که با توجه به عدم شناخت فقه اسلامی و یا عدم شناخت دقیق ماهیت ابزارهای مالی سبب گردیده است که اکثر ابزارهای رایج در بازارهای مالی جهان غیر شرعی و غیر قابل استفاده در کشورهای اسلامی اعلام گردد. حال آنکه با شناخت دقیق ماهیت ابزارهای مزبور و با نگاهی دقیق به زوایای ظریف فقه اسلامی و کنکاش در آراء فقیهان نکته سنج می‌توان وجاهت حقوقی و شرعی بسیاری از ابزارهای مالی را توجیه و بستر اجرای آن را فراهم نمود. کاری که در کمیته فقهی و تخصصی بورس در مورد قراردادهای جدید صورت گرفته و قبل از ورود به عرصه بازارهای سرمایه در این کمیته مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرند.

قرارداد آتی با توجه به نقشی که در کاهش ناپایداری قیمت‌ها، مدیریت خطر و افزایش کارایی بازار ایفا می‌کند، در دنیای کنونی بویژه در کشورهای توسعه یافته از اهمیت زیادی برخوردار است. خصوصاً اینکه قرارداد مزبور سبب جذب قسمت اعظم نقدینگی به واحدهای اقتصادی می‌گردد. اینک با عنایت به اثر متقابل دستاوردهای اقتصادی و حقوقی و نیاز محققان این دو رشته به نتایج مطالعات یک دیگر، این تحقیق بر آن است که با تاکید بر مطالعات اقتصادی صورت گرفته نسبت به شناخت قرارداد آتی و عناصر دخیل در شکل‌گیری این قرارداد به بررسی ماهیت و آثار حقوقی این قراردادها به عنوان مهم‌ترین قسم از ابزارهای مالی مشتقه بپردازد.

بیان مسأله:

هر نظام مالی از اجتماع بازارهای مالی، ابزارهای مالی و نهادهای مالی تشکیل می‌گردد و بر پایه اصول و مبانی خود به جابه‌جائی وجوه می‌پردازد، این ابزارها و نهادها در هر نظامی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و کشورهای مختلف همیشه در فکر هر چه کارآمدتر کردن

این ابزارها و نهادها می باشند، که امروزه شاهد رشد و گسترش روزافزون ابزارهای مالی جدید در دنیا هستیم، اساس خلقت این ابزارها نیاز بازارها به یک سازوکار مشخص و برای هر چه کمتر کردن ریسک و عدم اطمینان موجود در فعالیت های اقتصادی است، دگرگونی اقتصاد جهانی در دهه های اخیر موجب ابداع و تکامل ابزارهای متعدد مالی گردیده است، از جمله ای ابزارهای مالی ابزارهای مشتقه شامل قرارداد آتی، اختیار معامله و معاوضات می باشد که با شتاب روزافزونی در عرصه اقتصادی در حال رشد می باشند تا جایی که ارزش قراردادهای منتشره طی سال ۲۰۰۴ با استفاده از ابزار مشتقه در حدود ۵ تریلیون دلار برآورد شده است.

در میان ابزارهای مشتقه قرارداد آتی از اهمیت و جایگاه خاصی برخوردار است چرا که این قراردادها در بورس و فرابورس مورد معامله قرار می گیرند و با انعطاف پذیری خاص خود ریسک موجود در معاملات اقتصادی را تا حدودی کاهش داده است. اما این قراردادها که امروزه در بورس کالای ایران نیز مورد دادوستد قرار می گیرند لازم است که از بعد حقوقی مورد بررسی قرار گیرند که در این کار تحقیقی ضمن معرفی قرارداد آتی به عنوان یکی از اقسام ابزار مشتقه و عوامل موثر در شکل گیری آن به معرفی ماهیت، آثار و خاتمه آن نیز خواهیم پرداخت.

پیشینه تحقیق:

قرارداد آتی به عنوان قسمتی از ابزارهای مالی مشتقه از جمله ابداعات مهندسی مالی در غرب است که بخش عمده ای از مبادلات مالی بورس های مهم دنیا را به خود اختصاص داده است.

در کشور عزیزمان ایران نیز قراردادهای آتی با تصویب قانون بازار و اوراق بهادار در سال ۸۴ وارد عرصه قانونگذاری گردید و با تصویب آیین نامه چگونگی انجام قراردادهای آتی در

سال ۸۷ رسماً آغاز به کار کرد. در زمینه قرارداد آتی از بعد اقتصادی و مدیریت مالی مقالات و پایان نامه های در دانشگاه امام صادق(ع)، قم و تهران به رشته تحریر درآمده است در زمینه ابزارهای مشتقه به صورت کلی و آن هم از بعد اقتصادی و بعضاً حقوقی کتب و ترجمه های نیز موجود هست که از اکثریت آنها در این کار تحقیقی استفاده شده است.

هدف تحقیق

همانند هر کار تحقیقی که در زمینه های مختلف نگاشته می شود در این کار تحقیقی سعی بر آن است تا ضمن معرفی قراردادهای آتی به عنوانی عقدی مستقل در پرتو اصل حاکمیت اراده و ماده ۱۰ قانون مدنی، اشکالات وارده پاسخ داده شود.

سوالات و فرضیات تحقیق

با عنایت به اینکه حقوق ما بیشتر برگرفته از فقه مشهور می باشد در برخورد با هر عقد جدیدی ابتدا باید آن عقد از منظر فقهی مورد بررسی قرار گیرد. در قرارداد آتی نیز که به عنوان عقدی جدید بدون داشتن سابقه فقهی وارد حقوق کشورمان گردیده است سوالات و فرضیاتی به شرح زیر قابل طرح است.

فصل دوم: آیا قرارداد آتی از منظر شرعی عقدی صحیح است یا خیر؟

فصل دوم: قواعد عمومی قراردادها در قرارداد آتی چگونه اعمال می گردند؟

فصل دوم و سوم: قرارداد آتی دارای چه ماهیتی بوده آثار آن نسبت به طرفین چیست؟

فرضیه ها

۱- با توجه به اصل حاکمیت اراده و عدم انحصار عقود در عقود با نام، اطلاق و عموم ادله صحت عقود مشروعیت قرارداد آتی را توجیه نموده و این قراردادها از نظر شرعی صحیح می باشند.

۲- قرارداد آتی در پرتو اصل حاکمیت اراده و ماده ۱۰ قانون مدنی دارای ماهیتی مستقل از سایر عقود می باشد.

۳- قرارداد آتی از مصادیق بیع کالی به کالی نبوده و از این نظر اشکالی بر آن وارد نمی باشد.

روش پژوهش

با توجه به اینکه در این تحقیق بدو ماهیت و ویژگی های قرارداد آتی مورد توصیف قرار گرفته و سپس با توجه به اصول حقوقی مورد تحلیل قرار می گیرد بدو روش تحقق توصیفی و تحلیلی خواهد بود. اما با عنایت به وجود قوانین و مقررات در زمینه قرارداد آتی و لزوم بررسی این قواعد از روش هنجاری نیز استفاده خواهد شد پس روش تحقیق تلفیقی از دو روش پیش گفته خواهد بود. مضافاً اینکه مراجعه به کتابخانه ها و استفاده از منابع موجود نیز همانند هر تحقیقی در این کار تحقیقی نیز مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

ساماندهی پژوهش

برای رسیدن به ماهیت و آثار قرارداد آتی در این کار تحقیقی سه فصل به شرح زیر مورد استفاده قرار گرفته است. نخست در فصل اول به بازارها و ابزارهای مالی مرتبط با قرارداد آتی طی دو مبحث اشاره نموده ایم و سپس در فصل دوم تعریف، انعقاد و ماهیت قرارداد آتی مورد بحث و بررسی قرار گرفته برای قرارداد آتی ماهیتی مستقل شناخته ایم در نهایت و در

فصل سوم اوصاف و آثار قرارداد آتی نسبت به طرفین قائم مقام و سایر مراجعہ کنندگان در شکل گیری قرارداد آتی پرداخته طرق خاتمه قرارداد آتی را نیز مورد بررسی قرار داده ایم.

فصل اول:

بازارهای مالی، ابزارهای مالی

با توجه به اینکه در این پایان نامه هدف نهایی تحلیلی ماهیت و آثار قرارداد آتی است و از آنجا که این قرارداد در بورس مورد داد و ستد قرار می گیرد و به عبارت دیگر یکی از شرایط اختصاصی جهت انعقاد این قرارداد معامله آن در بورس می باشد به همین جهت در فصل نخست به معرفی بازارهای مالی از جمله بورس و فرابورس و ابزارهای مالی خواهیم پرداخت به همین جهت این فصل به دومبحث تقسیم گردیده که درمبحث اول بازارهای مالی و در مبحث دوم ابزارهای مالی معرفی گردیده اند.

مبحث اول: بازارهای مالی مرتبط با قرارداد آتی

به دنبال تحولات اقتصادی و اجتماعی دهه ۱۳۴۰ و شروع حرکت اقتصادی ایران به همت اقتصاد مبتنی بر بازار و افزایش فعالیت های صنعتی در آن دوره که تأمین مالی آن بدون شک نیازمند بازارها و ابزارهای جدید بود، ایجاد بورس اوراق بهادار در دستور کار قرار گرفت و قانون تأسیس آن در اردیبهشت ۱۳۴۵ به تصویب مجلس شورای ملی رسید و پس از آن، بورس اوراق بهادار تهران مبتنی بر نظام بازار آزاد با هدف تشویق بخش خصوصی در اقتصاد ایران تأسیس شد و از بهمن ماه ۱۳۴۶ فعالیت خود را با پذیرش سهام بانک توسعه صنعتی و معدنی ایران، شرکت نفت پارس، اوراق قرضه دولتی، اسناد خزانه و اوراق قرضه عباس آباد به طور رسمی آغاز کرد.^۱ امروزه بازارهای دیگری در کنار بورس در حوزه اقتصاد به فعالیت می پردازند که مختصراً و طی دو مبحث به عنوان مقدمه ای جهت ورود به ماهیت و آثار قرارداد آتی به توضیح آن ها خواهیم پرداخت.

گفتار اول: بورس

بورس اوراق بهادار به معنی یک بازار متشکل و رسمی سرمایه است که در آن خرید و فروش سهام شرکت ها یا اوراق قرضه دولتی یا مؤسسات معتبر خصوصی، تحت ضوابط و قوانین و مقررات خاصی انجام می شود مشخصه مهم بورس اوراق بهادار، حمایت قانون از صاحبان پس اندازها و سرمایه های راکد و الزامات قانونی برای متقاضیان سرمایه است. به عبارت دیگر، شرایطی در بورس اوراق بهادار فراهم شده است که سرمایه و مالکیت شرکت ها و واحدهای اقتصادی قابلیت مبادله می یابند؛ و بورس اوراق بهادار مکانی است که با وجود شفافیت اطلاعات و نظام عرضه و تقاضای موجود در آن، قیمت ها در سطحی معقول

^۱ علی لعل بار، سرمایه گذاری در بورس، تهران، نور علم، چاپ اول بهار ۱۳۹۱، ص ۴۶.

و عادلانه قرار داشته و سرمایه گذار با اطمینان خاطر بیش تر معامله موردنظر خود را انجام می دهد.^۱ با این مقدمه ای مختصر ذیلاً به جایگاه قانونی بورس در ایران و هم چنین تاریخچه تشکیل و مزایای بورس می پردازیم.

بند اول: تاریخچه و جایگاه قانونی بورس

واژه بورس از نام خانوادگی شخصی به نام «بروز»^۲ اخذ شده است^۳ که در اوایل قرن پانزدهم در شهر بروژ بلژیک می زیسته و صرافان شهر در مقابل خانه او گرد آمده و به داد و ستد کالا، پول و اوراق بهادار می پرداختند.^۴ این نام بعدها به کلیه اماکنی اطلاق شد که محل داد و ستد پول و کالا و اسناد مالی و تجاری بوده است کلمه بورس در لغت به معنای کیسه یا خورجین چرمی آمده است. همچنین به معنای بازاری است که داد و ستد و معامله در آن انجام می گیرد.^۵ در اصطلاح نیز بورس نوعی بازاری با ضوابط و مقررات خاص عنوان شده است که متاع قابل داد و ستد در آن، اوراق بهادار و کالاها می باشند که به تناسب نوع متاع به بورس اوراق بهادار و بورس کالا تقسیم می شوند.^۶ رشد بورس سهام و جافتادن آن در عملیات تجاری و اقتصادی، با انقلاب صنعتی اروپا و شکوفائی اقتصاد تازه متحول شده آن قاره از کشاورزی به صنعتی همراه بوده است.

^۱ محمدرضا مهران فر، آشنای با مفاهیم بورس اوراق بهادار، تهران، نشر چالش، چاپ سوم پائیز ۸۹، ص ۱۱
^۲ Beurze)
^۳ داود معمارزاده، وحید ابری، حسن محمدلو، علی بورسی، تهران، ناشر انتشارات ترمه، چاپ اول ۱۳۹۱، ص ۷
^۴ محمد صبری هارون، احکام الاسواق المالیه ص ۲۴ به نقل از غلام علی معصومی نیا، ابزارهای مشتقه بررسی فقهی و اقتصادی، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ دوم ۱۳۸۹، ص ۲۸
^۵ حسن گلریز، بورس اوراق بهادار، تهران، انتشارات امیرکبیر، چاپ اول ۱۳۷۵، ص ۲۰. و محمد معین، فرهنگ فارسی، تهران، امیرکبیر، جلد اول، چاپ ۱۳۷۸، واژه بورس، ص ۶۰۱
^۶ دکتر محمد جعفر جعفری لنگرودی، ترمینولوژی حقوقی، واژه بورس، ص ۸۹۵

نخستین بورس اوراق بهادار جهان، در سال ۱۴۶۰ میلادی در کشور بلژیک بوجود آمد.^۱ بورس لندن از سال ۱۸۰۱ آغاز بکار نمود که در ابتدای امر اوراق بهادار خارجی و داخلی مورد داد و ستد قرار می گرفت. بورس نیویورک در اواخر قرن هجدهم تأسیس شده و از نظر حجم معاملات و اهمیت در بازار سرمایه آمریکا، در مقام اول قرار دارد.^۲

در آمریکا اولین محل شناخته شده به عنوان بورس اوراق بهادار، در نیویورک و در محوطه ای در زیر سایه درخت نارون بزرگی در «وال استریت» بود که بعدها به قهوه خانه ای در همان نزدیکی انتقال یافت که امروزه با نام بورس سهام نیویورک به ثبت رسیده و یکی از بزرگترین بورس ها به حساب می آید.^۳

در ایران نیز فکر اصلی ایجاد بورس اوراق بهادار به سال ۱۳۱۵ بر می گردد.^۴ در این سال، یک کارشناس هلندی و یک کارشناس بلژیکی به منظور بررسی و اقدام در مورد تهیه و تنظیم مقررات قانونی ناظر بر فعالیت بورس اوراق بهادار، به ایران آمدند، اما مطالعات آن دو با آغاز جنگ جهانی دوم متوقف گردید. پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲، مجدداً در سال ۱۳۳۳ مأموریت تشکیل بورس اوراق بهادار به اتاق بازرگانی و صنایع و معادن، بانک مرکزی و وزارت بازرگانی وقت محول گردید. این گروه پس از دوازده سال، در سال ۱۳۴۵، قانون و مقررات تشکیل بورس اوراق بهادار تهران را تهیه و لایحه مربوطه را به مجلس شورای ملی ارسال داشتند که این لایحه در اردیبهشت سال ۱۳۴۵ به تصویب رسید. و سرانجام بورس اوراق بهادار تهران در بهمن ماه سال ۱۳۴۶ بر پایه قانون مصوب ۱۳۴۵ تأسیس گردید.^۵

^۱ محمدرضا مهران فر، پیشین، ص ۱۵

^۲ همان، ص ۱۶

^۳ محمد بلوریان تهرانی، بورس اوراق بهادار و آثار آن بر اقتصاد و بازرگانی کشور، تهران، موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۷۱، ص ۹-۱۱

^۴ علی لعل بار، پیشین، ص ۴۵

^۵ سید مجتبی فنائی، بورس در بیست دقیقه، تهران، انتشارات بورس، چاپ هفتم، سال ۱۳۹۱، ص ۸

دوران فعالیت بورس اوراق بهادار را می توان به چهار دوره تقسیم کرد؛ دوره نخست (۱۳۵۷-۱۳۴۶) دوره دوم (۱۳۶۷-۱۳۵۸) دوره سوم (۱۳۸۳-۱۳۶۸) و دوره چهارم (۱۳۸۴) تاکنون که در دوره اخیر با عنایت به اصلاحات اساسی صورت گرفته در قانون بورس اوراق بهادار پس از چهل سال گام بلندی در جهت رشد و شکوفایی این بازار برداشته شد.^۱

بند دوم: مزایای بورس

سرمایه گذاران در هر کجا که سرمایه گذاری می کنند علاوه بر این که به دنبال کسب سود هستند، در انتخاب نوع سرمایه گذاری نیز به دنبال جایی می گردند که سود بیشتری بدهد، مورد اطمینان و قانونی باشد، هر زمان که بخواهند بتوانند از وضعیت سرمایه گذاری خود مطلع شوند، هر وقت بخواهند بتوانند سرمایه خود را نقد کنند و ... برخی نیز علاوه بر این، معیارهای متعالی تر دارند به عنوان مثال، به دنبال سرمایه گذاری در کاری هستند که علاوه بر خودشان، جامعه نیز از آن بهره مند شود. مثلاً ایجاد اشتغال بکند و ... بورس از جمله مراکزی است که جمیع این ویژگی ها را داراست. پس سرمایه گذاری در بورس نه تنها برای سرمایه گذاران و سرمایه پذیران سودمند است بلکه برای جامعه نیز فواید قابل توجهی دارد.^۲ علی رغم مزیت های پیش گفته برای بورس، بورس ها اعم از کالا و اوراق بهادار نظام مبادله را سامان بخشیده با استفاده از ابزارهای مربوطه شبکه های سنتی دادوستد را به شبکه های سازمان یافته با سازو کار مشخص در راستای رفع مشکلات مربوط به نوسانات قیمتی و ریسک های تولیدی و محدودیت های نقدینگی تبدیل می کند.^۳

^۱ لی لی متقی، بررسی و تحلیل بازار سرمایه و بورس اوراق بهادار در ایران، مجله برنامه و بودجه، شماره ۲۱، ص ۱۰ و ۱۲

^۲ سید مجتبی فنائی، پیشین، ص ۱۳

^۳ منیژه فلاحتی، مقدمه ای بر بورس های کالای و نقش وزارت بازرگانی، تهران، دفتر مطالعات اقتصادی، اردیبهشت ۱۳۸۵، ص ۲